

platon

insanın kendini yenmesi en büyük zaferdir

Platon'un hayat deęiřtiren 7 öğretileri

DESTEK YAYINLARI: 1319
FELSEFE: 40

PLATON / İNSANIN KENDİNİ YENMESİ EN BÜYÜK ZAFERDİR

Yayına Hazırlayan: Taner Şanlıoğlu

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşın
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştı
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Ağustos 2020 (3.000 Adet)
4. Baskı: Ekim 2020
5.-6. Baskı: Kasım 2020
7.-8. Baskı: Mart 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-934-0

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

platon

insanın kendini yenmesi en büyük zaferdir

Platon'un hayat deęiřtiren 7 öğretileri

Yayıma Hazırlayan: Taner şanlıoğlu

DESTEK
Yayımları

Önsöz

Platon'un kurmuş olduğu ve dünyanın bilinen ilk yükseköğretim kurumları arasında kabul edilen Akademi'de verilen eğitimin amacı kazandırdığı bilgiler sayesinde insanı özgürleştirmektir. Platon'un, özellikle mağara alegorisinden yola çıkarak kurguladığı bu eğitim sistemiyle, karanlık bir mağarada yüzleri duvara dönük şekilde oturan ve sadece duvarda yansıyan gölgeleri gören tutsakları, hapsedikleri yerden çıkarıp, onlara şimdiye kadar sadece gölgelerini görmüş oldukları şeylerin gerçekliklerini göstermek amaçlanmıştır. Bünyesinde Aristoteles gibi dünya bilim tarihine adını altın harflerle yazdırmış pek çok filozof yetiştiren Akademi, uzun yıllar eğitim verdikten sonra Roma İmparatoru I. Justinianus tarafından yönetimin çıkarlarına uygun olmadığı düşüncesiyle kapatılmış ve özgür insan yerine istenilen insanı açığa çıkartacak eğitim sistemleri ortaya konulmuştur. Akademi kapatılmıştı ancak

bazı okullar oradaki eğitimi “yedi liberal sanat” adıyla vermeye devam etti. Yedi liberal sanat görüşünün bu okullarda ortaya çıkış amacı yine Akademi’de olduğu gibi insanda evrensel bir anlayış geliştirme arzusundan doğmuştu. İnsan, bu sanatlar sayesinde içine doğmuş olduğu ve aslında sadece yanılısamadan ibaret olan dünya algısını geride bırakacak ve her şeyin aslını en yalın haliyle görebilme yetisine sahip olacaktı. Platon, insanın özgürleşmesini sağlayacak olan tek şeyin hakikatin bilgisine erişmek olduğuna inanıyordu. Doğrunun, her şeyden arındırılmış o saf haline ulaşmak Akademi’sinin asıl amacıydı.

Yedi özgür sanat işte bu anlayışın devamı olarak ortaya çıkmıştı. Bu yedi sanatı öğrencinin tam manasıyla idrak edebilmesi için de ona kazandırılacak olan bilgilerin sırasıyla verilmesi, eğitiminin kademeli olarak ilerlemesi gerekiyordu. Dolayısıyla bu yedi sanat, Latince “*Trivium*” denilen ilk üç sanat ve sonrasında bunları takip edecek olan dört sanatla, “*Quadrivium*”la birleşerek devam edecekti. İlk üç sanat içinde gramer, mantık ve retorik eğitimleri vardı. Hakikat bilgisine talip olan öğrenci hakikatin peşine düşerken öncelikle kullanacağı bu temel araçları iyi bilmeliydi. Tartışma esnasında kullanacağı kelimelerin tam olarak ne anlama geldiğini ve kendi kendine düşünürken kafasında oluşturduğu karşıt görüşleri çürütebilmeyi de öğrenmeliydi. Retorik eğitimi sayesinde ise karşısındaki kişinin kendini iyi savunduğu için mi yoksa gerçekten doğru olandan

bahsettiği için mi doğru bir görünüme sahip olduğunu ayırt edebilecekti.

Bu yedi sanatta öncelik, hakikatin peşine düşmeden önce onu kovalarken kullanılacak olan araçları iyi tanımak ve bu araçların temellerini sağlam atmaktır. Üstatlar, geriye kalan dört sanat kapısını ise en başta alınan bu üç temel sanatın öğrenci tarafından iyi bir şekilde sindirildiğine ikna olduklarında açacaklardı. Bu dört sanat; aritmetik, geometri, müzik ve gökbilimden oluşuyordu. Hakikat bilgisinin peşine düşmek için temel yeterliliğe sahip olan öğrenciler artık hakikatin tam olarak ne olabileceğine dair fikir yürütmeye hazır sayılırdı. Aritmetikle sayıların doğasını, geometriyle doğadaki şeylerin birbirleri arasındaki ilişkiyi, müzikle bu şeylerin bilinenin en sade halini, gökbilimle yukarıda olanın aşağıda olanla arasındaki bağı öğreniyor ve insanın dünyadaki yerini, dünyanın ise evrendeki sebebini idrak etmekte büyük adımlar atıyorlardı.

Yedi sanatı öğreterek insanı özgürleştirmeye odaklanan bu eğitim kurumları Antik Yunan okulundan aldığı birikimle ortaçağda da eğitim vermeye devam etmiş ancak endüstri devrimiyle yerini hızlı bir şekilde şimdiki modern eğitim sistemine bırakmıştı. Artık geometri ve müziği ne için öğrenmemiz gerektiğini bilmiyor, kendi dilimizi doğru bir şekilde kullanmanın neden önemli olduğunu idrak edemiyoruz. Halbuki hakikatin bilgisine onu ancak aramak ve onun üzerine düşünmek için kullandığımız dilin izin verdiği ölçüde ulaşabiliriz.

Ancak şu an aldığımız dilbilgisi eğitimi güzeli bulmak için değil güzel yazmak, güzeli konuşmak için değil güzel konuşmak, güzele sahip olmak için değil güzel görünmek için var. Müzik eğitimi, güzeli çalmak için değil güzel çalmak, hakikatin sesini duyabilmek adına kulağı eğitmek için değil bir okulun sınavını kazanabilmek için alınmak zorunda olan bir araç olarak var.

Geçmişle aramızdaki bu kopukluk, şu anda öğrenmiş olduğumuz bilgileri neden öğrendiğimizi idrak edemeyişimizin en büyük sebebidir. Eğitimin, gerçeğin bilgisine ulaşma odağından çıkarılıp modern dünyada iş sahibi olma ve para kazanma eksenine konulması, bu bilgileri edinmemizin asıl nedeninden uzaklaşmamıza sebep oldu. Modern eğitim sisteminde insanın artık sadece çok küçük bir alanda uzmanlaşması hedeflenirken, antik dünyanın eğitim sistemi evrensel bir anlayış geliştirme çabası taşıyarak bir şeyin her şeyle olan bağlantısını öğretmeyi amaçlıyordu. Bu eğitim bilinci, birçok alanda üstün eserler veren Aristoteles, Kepler, Kopernik, Galileo, Dante, Da Vinci ve Goethe gibi dehşaların ortaya çıkmasını sağladı.

Bu kitabı yazarak, antik dünyayla aramızdaki kopmuş olan bu bağı tekrar hatırlamayı ve hayatımızı buradan edineceğimiz fikirler ışığında daha fazla aydınlatılabilmeyi amaçladım. Platon'un diyaloglarından damıttığım bu kitapta geçmişin tozlu raflarında kaybolan bilgilerin izini sürmeyi ve Platon'un öğrencilerine neyi hangi amaçla öğrettiğini açığa çıkarmayı hedefledim.

Üstadın, hayatının farklı zaman dilimlerinde kaleme almış olduğu diyalogların okumasını yapıp üzerine düşündükçe bazı öğretilerin kendiliğinden açığa çıktığına şahit oldum. Bu öğretileri açığa çıkarırken olabildiğince kendimi aradan çektim ve Platon'un görüşlerine sadık kalmaya çalışarak, günümüz dünyasına uygun olacak biçimde düzenledim. Bu şekilde, okuyucunun hem geçmişle uzun süre önce kopmuş olan bağını fark etmesini hem de bu bilgilerle hayatını tekrar gözden geçirme fırsatı bulabilmesini ümit ettim.

Binlerce yıl önceki sorunları çözmek için ortaya konulmuş düşüncelerin bugün hâlâ işimize yarıyor olması hem düşündürücü hem de şaşırtıcıdır. Geçmiş, ilginç bir şekilde şöyle bir bakıldığında hem çok uzakta kalmış gibi görünürken hem de bugün hâlâ aramızda yaşamaya devam eden bir canlı gibidir. Bugün bir zaman makinesine atlayıp Platon'un akademisinde eğitim alma fırsatına sahip olabilseydik neyi nasıl öğrenirdik resmetmeye çalıştım. Umut ediyorum ki, bu yolculuk bana verdiği kadar size de zevk verir ve sizin için de faydalı olur.

Taner Şanlıoğlu

Platon kimdir?

MÖ 428 ile 347 yılları arasında Atina'da varlıklı bir ailede doğmuş olan Platon, hocası Sokrates'in ölümünden sonra kendini tamamen felsefeye adadı. Yazmış olduğu kitapların şaşırtıcı bir şekilde günümüze kadar ulaşmış olması, felsefesini diğer filozoflardan çok daha iyi tanımamızı sağladı. *Phaidon*, *Gorgias*, *Lysis*, *Sokrates'in Savunması*, *Timaeus* ve *Devlet* gibi birçok büyük esere imza atan Platon, doğruluk, gerçeklik, ahlak, toplum, insan gibi kavramları yazmış olduğu eserlerinde derinlemesine işledi. Kimi kaynaklarda asıl isminin Aristokles olduğu, ancak geniş omuz ve göğüs yapısından dolayı spor hocası tarafından kendisine Platon lakabının takıldığından bahsedilir. İster gerçek ismi isterse de bir lakabı olsun Platon bu ismi yazmış olduğu tüm diyaloglarında kullandı ve kendisinin bu isimle tanınmasını sağladı.

Varlıklı bir ailede dünyaya gelmesi, oldukça iyi bir eğitim almasına olanak sağladı. Genç yaşında siyaset ve felsefe alanındaki olgun fikirleri göze çarpsa da düşünce dünyasındaki asıl değişimi, hocası Sokrates'le tanışmasından sonra gerçekleşti. Aynı zamanda iyi bir sporcu olan Platon, Sokrates'le beraber düşünceye daha çok önem vererek, kendini felsefe alanında hızla yetiştirmeye başladı. Yazmış olduğu eserlerinde kendinden neredeyse hiç bahsetmeyen Platon, diyaloglarında sürekli olarak kurguladığı karakterler üzerinden konuşur. Hiç şüphesiz eserlerindeki en büyük rolü ise hayranlık duyduğu hocası Sokrates'e vermiştir. Platon, diyaloglardaki Sokrates'i uzun uzun konuşturarak, hocasının düşüncelerini özgürce açıklamasına müsaade etmeyen dünyadan bir anlamda öcünü almaya çalışır. Hatta yazmış olduğu bir diyalogunda, sahnelediği *Bulutlar* oyunu nedeniyle bütün okların Sokrates'e çevrilmesine ve idam kararının alınmasına sebep olan Aristofanes'in, bir seferinde öksürük krizinden diğerinde de içeri giren misafirler nedeniyle söz sırası ona gelmişken iki defa sözünü keser Platon ve konuşmasına müsaade etmez. Aristofanes'i konuşma sırası ona geldiği halde bir türlü konuşmuyarak sözü başkasına verdirir. Bunun gibi küçük detaylar, Platon'un dehasını gözümüzde daha çok parlatır ve kitaplarına sadece birer felsefe metni olarak değil, aynı zamanda iyi birer sanat eseri olarak bakmamıza da neden olur.

Platon'u okurken, insanın zihin yapısının ne kadar muazzam olduğuna, akıl gücünü kullanarak nerelere varabileceğine ve insanın düşünen bir varlık olarak aslında ne kadar kutsal olduğuna şahit oluruz. Tüm felsefe tarihinin anlamak istediği, geçmişten bugüne hep insan ve insanın hayattaki yeri olmuştur. Platon için de bu böyledir, ancak onun yazmış olduğu metinler sadece kendini okutmaz aynı zamanda okuyucu olarak bizim de orada, o sohbele dahil olmamızı ve "Acaba şimdi konuşma sırası bana gelse, ben ne derdim?" diye düşünmemizi sağlayarak aktif birer katılımcı haline dönüşmemizi sağlar.

Akademi'nin kurucu hocası büyük öğretmen Platon, böylece ölümünden binlerce yıl sonra dahi bizi akademisine dahil ederek aynı havayı solumamıza imkân tanır ve orada bulunma deneyimini bize de yaşatarak aktif öğretme görevini sürdürmeye devam eder. Dolayısıyla Platon, eğitimi hayat boyu sürecek olan bir süreç olmaktan çıkarak, onu insan ömrünün de dışına taşırır.

Bu süreç boyunca Platon, kendinden sonra gelecek olan kuşakları öylesine derinden etkilemiştir ki ünlü filozof Bertrand Russell'ın hocası İngiliz matematikçi ve filozof Alfred Nort Whitehead, Avrupada şimdiye kadar ortaya konulmuş olan bütün felsefenin aslında sadece Platon'a düşülmüş bir dipnottan ibaret olduğunu söylemiştir.

*“Öğrenmek,
eskiden bilinmiş
bir şeyi yeniden
hatırlamaktan
başka bir şey
değildir.”*

1. İnsanı değil, insandaki kötüyü terk et

Bir gün çok yakın bir arkadaşı Platon'un hocası Sokrates'e Atina'daki en bilge kişinin kendisi olduğunu söylediğinde Sokrates buna oldukça şaşırılmış ve arkadaşına bunu nereden öğrendiğini sormuştu. Arkadaşı da bir gün kâhine gittiğini ve Atina'nın en bilgisi kimdir diye sorduğunda kâhinden "Atina'nın en bilgisi Sokrates'tir" cevabını aldığını anlatmıştı. Bunun üzerine şaşkınlığı daha da artan Sokrates hiçbir şey bilmediği halde kâhinin nasıl olup da bu kanıya vardığını merak etmiş ve Atina'da bilgisiyle ün salmış olan kim varsa onlarla derin sohbetlere tutuşmaya başlamıştı. O günden sonra bilgi, doğruluk, ahlak, erdem, iyi ve kötü üzerine saatler sürecektir olan sohbetler gerçekten bilgi sahibi birini buluncaya kadar devam edecekti.

Ancak Sokrates, tüm bu çabasına rağmen koskoca Atina'da gerçekten bilgi sahibi olan tek bir kişiye bile rastlayamamıştı. Bu durumu şaşkınlıkla karşılayan Sokrates, yapmış olduğu sohbetlerin sonucunda bu insanların da tıpkı kendisi gibi hiçbir şey bilmediğini ancak bunun farkında olanın sadece kendisi olduğunu fark etmiş ve üzerinden binlerce yıl geçse bile unutulmayacak olan şu sözleri söylemişti:

“Bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir.”

İşte bu farkındalık Platon'un hocası Sokrates'in bilgelik kapısından içeri attığı ilk adım olmuştu. Sokrates, o günden sonra hayatının geri kalanında bilgiye nasıl sahip olunacağını, doğru ve yanlış bilginin bilgisine ulaşımaya ulaşamayacağını öğrenmeye adan kendisini. Sokrates'in en başta ulaşmış olduğu “hiçbir şeyi bilmediğinin bilgisi” Platon'un kurgulayacağı felsefesinde çok önemli bir yer taşır. Kendinden önce gelen Thales, Parmenides, Herakleitos, Anaksagoras ve Anaksimenes gibi filozoflar doğayı araştırmış ve onun nasıl ve neden meydana geldiği bilgisinin peşine düşmüşlerdi.

İnsanlık, düşünce tarihi boyunca doğadaki yerini ilk defa Sokrates'le araştırmış, “Ben kimim? Neyim? Elde etmiş olduğum bu bilgi gerçekten doğru mu? Sahip olduğum bu bilginin kaynağı nedir?” sorularını ilk

defa onunla sormuştur. Bu sorular insanın uzun süredir dalmış olduğu doğadan başını çıkarıp kendine doğru çevirmesine ve özünü araştırmasına yardımcı olmuştur. O zamana kadar hep doğayı inceleyen, çevresindeki her şeyin arkesinin yani özünün ne olduğunu araştıran insan, böylece ilk defa Sokrates'le kendisinin doğadaki yerini sorgulamıştır. Doğayla ilgili sorulmuş olan soruların cevabının ne olduğundan öte, bu soruyu soran kişinin kendisini merak etmiş ve onun neden ve nasıl meydana geldiğini ve doğayı tam olarak anlayabilmek için öncelikle insanın kendisini anlaması gerektiğini şart koşmuştur. Bu durum tıpkı her şeyin boyunu ölçen bir cetvelin bir an durup kendinin farkına varmasına ve ölçtüğü tüm bu uzunluklardan öte ilk defa kendi doğruluğundan şüphe etmesine ve kendisiyle ilgili sorular sormaya başlamasına benzer. “Bir cetvel olarak bu masadaki yerim nedir? Etrafımdaki her şeyi ölçüp bu kısa, bu uzun, bu kalın, bu geniş diye yargılamalarda bulunan ben, elde ettiğim bu ölçümlerin doğru olduğunu nereden ve nasıl bilirim? Bir cetvel olarak her şeyi ölçmeye boyum yeter mi? Boyum yetse bile devasa büyüklükteki bir cismin boyunu ölçebilecek bir ömrüm var mı? Bir cetvel olarak ben tam olarak neyim? Ölçümlerimin doğru olduğu bilgisine tam olarak nasıl ulaşabilirim?” gibi ölçümü yapanın kendi ölçütünün ne olduğunu sorudurur insana. Ne de olsa insan da her şeyi yargılayan, etrafındaki herkese kendi gözünce değer biçip onlara ölçüm değeri veren bir çeşit cetvel değil midir?

Şimdiye kadar etrafındaki her şeye iyi, kötü, güzel, çirkin, soğuk ve sıcak anlamları veren insan ilk defa kendine bakmaya ve kendince yapmış olduğu bu ölçüm sonuçlarından kafasını kaldırıp “Benim ölçüm nedir?” sorusunu sormaya başlamıştır. İnsan bilgi sahibi bir varlık olarak, ilk defa tam olarak neyi bildiğini açık yüreklilikle sorgulamaya başlamış ve Platon, hocasından aldığı bu referansla bütün felsefesini bu temeller üzerine inşa etmiştir.

Peki, iyilik ve kötülük gibi kavramların ölçüsü neyle ilgilidir? İnsan doğaya iyinin mi yoksa kötünün ölçüsüyle mi gelir?

“Sadece bir iyi vardır, bilgi ve sadece bir kötü vardır, cehalet.”

Acılar içinde çarmıha gerilmiş halde asılıyken, etrafında toplanan kalabalık büyük bir kin ve nefretle kanlar içinde kalmış bedenini seyrederken o esnada İsa'nın dudaklarından sadece birkaç kelime dökülmüştü:

“Affet baba. Onları affet. Bilmiyorlar... Bilmiyorlar..”

Bu kelimeler, kendisini ellerinden ve ayaklarından çivileyerek çarmıha geren ve işkence ederek her geçen dakika onu ölüme bir adım daha yaklaştıran kin ve öfke dolu Romalı askerler için İsa'nın etmiş olduğu bir duaydı. Bunca acı ve zulmün, bunca işkence ve